Chapter 6

bihar board class 9th sanskrit solutions संस्कृतसाहित्ये पर्यावरणम्

अभ्यासः (मौखिकः)

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि वदत्-
(क) प्रकृतेः उपकरणानि कथं प्रकल्पितानि?
(ख) प्रकृतिवर्णनं कुत्र आवश्यकम्?
(ग) वाल्मीकिः कं सरोवरं वर्णयति?
(घ) ज्येष्ठमासस्य मध्याह्नः केन वरणितः?
(ङ) जलाशयेषु कमलानां वर्णनं कः करोति?

उत्तर-(क) प्रकृतेः उपकरणानि देवरूपाणि प्रकल्पितानि।
(ख) प्रकृतिवर्णनं संस्कृत काव्येषु आवश्यकम् ।
(ग) वाल्मीकिः सरोवरश्रेष्ठा पम्पां वर्णयति।
(घ) ज्येष्ठमासस्य मध्याह्नः वाणभट्टेन वर्णितः।
(ङ) जलाशयेषु कमलानां वर्णनं भट्टिः करोति।

अभ्यासः (लिखितः)

1 अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां पूर्णवाक्येन लिखत –
(क) अन्नु कथ भवति?
(ख) संस्कृत काव्येप नदीना वर्णनं किसुदेश्यकम्?
(ग) प्रकृति चरदानं किम्?
(घ) शाकुन्तले नटके कि व्यते?
(ड) पर्याविरणस्य स्वास्थ्य प्रति के जागरूकाः?

उत्तर (क) मेधः पृथिवी जलेन रक्षति तदासवेंभ्यः अन्नं भवति :
(ख) संस्कृतकाच्येषु नवीनां वर्णनं स्वस्थपयाचरणस्य उद्देशाम सन्ति।
(ग) बीष्मत्पेन सन्तप्तस्य रक्षा वृक्षाः कुवन्ति इति प्रकृति वस्दानम्।
(घ) शाकुन्तले नाटके नरः कन्याएच वृक्षान प्रति ममताशीला इति अण्यते ।
(ड) एयावरणस्य स्वास्थ्य प्रति साहित्यकारीः जागरूका

2. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–
(क) पर्याचरणस्य कि स्वरूपम्?
(ख) ओषधयों देव्यः कुञ् कथज्च स्तूयन्ते ?
(ग) संस्कृतकाच्यषु प्रकृतेः केपाम् उपादानानां वर्णनं भवति ?
(घ) वृक्षारोपण पुण्यं कथम्?
(ङ) कालिदासभतेन वसनते कि धवति?

उत्तर– (क) प्रकृतिसंरक्षणं प्यविरणस्य संतुलन च पर्यावरणस्य स्वरूपम्।
(ख) संस्कृतसाहित्ये ओषधथः देव्यः स्तूयन्ते।
(ग) संस्कृतकाव्येषु प्रकृतैः ऋतु. सागरः नदी सूर्योदयः, सन्ध्या, चन्द्रोदयः, सरोबरः. उद्यानं, वनम् इत्यादि उपदानाना वर्धनं भवति।
(घ) ग्रीष्मातपेन सन्तप्तस्य र्था वृक्षाः कुर्वन्ता अतपव. वृक्षारोपणं पुण्यम्
(ड) कालिदासमतेन बसंते सर्वाः अ्रकृतिः शोभनतरा भवति।

3 अधोलिखितकथनेषु रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुतेः
(क) संर्कृतसाहित्ये पर्यावरणस्य चर्था अस्ति।
(ख) पर्जन्यों वंदे स्तूयते।
(ग) मेघः पृथिवीं जलेन रक्षति।
(घ) पृथिवी सवैध्यः अन्नं दुदाति।
(ङ) लेदे ओषधयोः देव्यः स्तूयन्ते।
(च) संस्कृतमहाकाव्येषु प्रकृतिवर्णनम् आवश्यकम्।

उत्तर-(क) संस्कृत साहित्ये कस्य चर्चा अस्ति?
(ख) कः वेदे स्तूयते?
(ग) मेघः पृथिवीं केन रक्षति?
(घ) पृथिवी अन्लं केभ्यः ददाति?
(ङ) वेदे काः देव्यः स्तूयन्ते?
(च) संस्कृतमहाकाव्येषु किम् आवश्यकम्?

4. कोष्ठकाद् उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क) इरा विश्वस्मै ......जायते।(देवाय/भुवनाय)
(ख) ता नो .... अंहसः।(गच्छन्तु/मुञ्चन्तु)
(ग) वाल्मीकिः ....पम्पां वर्णयति।(सरोवरश्रेष्ठां नदीश्रेष्ठाम्)
(घ) सर्वं प्रिये ......वसन्ते।(निम्रतंर/चारुतरम्)
(ङ) मृगकुलं ......अभ्यस्यतु ।(पाठ/रोमन्थम्)
(च) स्वयं न ....पिबन्ति नद्यः।(दुग्धानि/वारीणि)

उत्तर-(क) भुवनाय
(ख) मुञ्चन्तु
(ग) सरोवरश्रेष्ठां
(ङ) रोमन्थम्
(घ) चारुतरम्
(च) वारीणि

5. अधोलिखितपदानां संधिविच्छेदं कृत्वा पूर्ववर्णं परवर्णञ्च निर्दिशत-
यथा-बालकस्तु = बालकः + तु (अः + त्)
1. कालिदासस्तु = कालिदासः + तु (अः + त्)
2. वृक्षास्तु = वृक्षाः + तु (अः + त्)
3. कन्याश्च = कन्याः + च (अः + च्)

https://www.evidyarthi.in/

4. पठितस्तेन = पठित: + तेन। (अः + त्)
5. मुहुस्ताडितम् = मुहुः + ताडितम् (अः + त्)
6. मानवश्च = मानवः + च (अ: + च्)

6. अधोलिखितपदेषु मूलशब्दं विभक्ति वचनं च लिखत-

मूलशब्द विभक्तिः वचनम्

यथा_वैज्ञानिके वैज्ञानिक सप्तमी एकवचनम्
1. पर्यावरणम् पर्यावरण द्वितीया एकवचनम्
2. साहित्ये साहित्य सप्तमी एकवचनम्
3. भुवनाय भुवन चतुर्थी एकवचनम्
4. सर्वेभ्यः सर्व चतुर्थी बहुवचनम्।
5. स्वरूपेषु स्वरूप सप्तमी बहुवचनम्
6. वृक्षान् वृक्ष द्वितीया बहुवचनम्।

7. अधोलिखित क्रियापदेषु धातुं, लकारं, पुरुष, वचनञ्च निर्दिशत-

धातु लकार: पुरुषः वचनम्
यथा-कथयति कथ् लट् प्रथमपुरुष एकवचन
1. भवति भू लट् प्रथमपुरुष एकवचन
2. रक्षति रक्ष् लट् प्रथमपुरुष एकवचन
3. कुर्वन्तु कृ लट् प्रथमपुरुष बहुवचन
4. मुञ्चन्तु मुञ्च् लोट् प्रथमपुरुष बहुवचन
5. आसन् अस् लड् प्रथमपुरुष बहुवचन

8. उदाहरणमनुसृत्य प्रत्येकम् अव्ययपदेन वाक्यद्वयं रचयत-

1. अधुना- अधुना पर्यावरणस्य चर्चा भवति
अधुना परीक्षा न भवति।
अधुना वृष्टिः भवति।

2. अत्र- अत्र पर्यन्यदेवः स्तूयते।
अत्र आगच्छतु भवान्।
अत्र गृहं नास्ति ।

3. इति- जलं शुद्धं पेयञ्च तिष्ठेत् इति समस्या अस्ति।
अ-आ इति स्वरा: सन्ति।
शुद्धं पर्यावरणं भवेत् इति समस्या अस्ति।

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in/